

STOSUNEK GŁÓWNYCH POLSKICH UGRUPOWAŃ POLITYCZNYCH DO SPRAWY ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

1. Stosunek polskich ugrupowań politycznych do kwestii niepodległości w chwili wybuchu wojny.

Polskie ugrupowania polityczne próbowały wykorzystać nową sytuację polityczną do ponownego poruszenia sprawy polskiej na arenie międzynarodowej. Społeczeństwo polskie podzieliło się na trzy główne orientacje:

- **Orientacja proaustriacka** – kształtowała się na terenie Galicji, gdzie działały dwa główne ośrodki niepodległościowe: Komisja Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych, która popierała organizacje militarne Józefa Piłsudskiego, oraz Centralny Komitet Narodowy (proendecki). Orientacja ta nawoływała do walki u boku państw centralnych przeciwko Rosji. Liczono na zjednoczenie ziem polskich i przekształcenie dualistycznej monarchii austro-węgierskiej w monarchię trialistyczną - Polska miała być trzecim filarem państwa austriackiego. Powstanie tej orientacji było związane z szeroką autonomią jaką cieszyli się Polacy w zaborze austriackim. W późniejszym okresie z orientacji tej wyłoni się **orientacja niepodległościowa Józefa Piłsudskiego**, który będzie wszystkimi siłami dążył do odzyskania niepodległości i nie będzie się oglądał na żadną autonomię.
- **Orientacja prorosyjska** – jej zwolennikami byli głównie politycy Narodowej Demokracji z Romanem Dmowskim na czele. Głoszono chęć współpracy z Rosją i walki u jej boku przeciwko państwom centralnym. W zamian liczono na zjednoczenie ziem polskich pod berłem cesarza rosyjskiego, którym nada się autonomię.
- **Orientacja rewolucyjna** – jej przedstawiciele to politycy SDKPiL i PPS – Lewicy. Uważali oni, że odbudowa państwa polskiego jest nierealna. Uznawano I wojnę światową za wojnę imperialistyczną. W związku z tym nawoływano do wystąpień rewolucyjnych, których celem miała być powszechna rewolucja społeczna i przejście władzy przez robotników.

Jeszcze przed I wojną światową na ziemiach polskich działały polskie organizacje niepodległościowe. W 1912 r. powołano **Komisję Tymczasową Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych (KTSSN)**. W 1913 r. z nazwy usunięto przymiotnik Tymczasowy i pozostało KSSN. Komendantem Głównym organizacji zbrojnych został Józef Piłsudski, który oprócz tego stał na czele PPS – Frakcji Rewolucyjnej. Od 1911 r. działał Polski Skarb Narodowy, który zajmował się finansowaniem ruchu niepodległościowego. Działalność KSSN opierała się na PPS (Polska Partia Socjalno Demokratyczna Galicji i Śląska Cieszyńskiego), PPS, Polskim Stronnictwie Postępowym, Polskim Stronnictwie Ludowym. Obóz niepodległościowy działał przed wojną w porozumieniu z państwami centralnymi. To właśnie przy państwach centralnych powstała I Kompania Kadrowa, a później Legiony Polskie.

2. Sytuacja polityczna na początku wojny.

6.08.1914 r. Piłsudski wyruszył do Królestwa Polskiego na czele I Kompanii Kadrowej.

Liczył, że jego wystąpienie wywoła powstanie przeciwko Rosji. Wyprawa zakończyła się niepowodzeniem – społeczeństwo polskie zaboru rosyjskiego nie poparło Piłsudskiego.

16.08.1914 r. oba ugrupowania galicyjskie połączyły się tworząc Naczelny Komitet Narodowy (NKN), który planował przyłączyć zabór rosyjski do Austro – Węgier i przekształcić monarchię Habsburgów w państwo trójczłonowe. U boku Austro – Węgier stworzono **legiony polskie, które musiały złożyć przysięgę na wierność cesarzowi. Stworzono 3 brygady Legionów. Jedną z nich dowodził Piłsudski. NKN został zdominowany przez konserwatystów, którzy zamierzali podporządkować legiony Austrii**

Podobnie u boku Rosji tworzyły się organizacje polskie, których celem była walka o niepodległość. W **XI. 1914 r.** w Warszawie powstaje **Komitet Narodowy**, na czele którego staje Zygmunt Wielkopolski i Roman Dmowski. Polacy zabiegali o utworzenie polskich

oddziałów u boku armii rosyjskiej. Utworzono jedynie Legion Puławski, który istniał do października 1915 roku.

3. Sytuacja polityczna po zajęciu Królestwa Polskiego przez państwa centralne.

W 1915 roku wojska państw centralnych wkroczyły do Królestwa Polskiego. Polacy zaczęli liczyć na autonomię, tym bardziej że wojska okupacyjne zezwalały na działalność polskich organizacji, stowarzyszeń i instytucji. Zezwolono na otwarcie Uniwersytetu warszawskiego i Politechniki Warszawskiej. Zezwalano na obchodzenie polskich świąt narodowych (np. rocznicy Konstytucji 3 Maja).

Część polskich organizacji opowiedziała się za współpracą z okupantem (państwami centralnymi). Były to: Naczelny Komitet Narodowy, Polska Partia Socjalistyczna, Liga Państwowości Polskiej i Polskie Stronnictwo Ludowe – „Wyzwolenie”. Skutkiem tego była działalność Departamentu Wojskowego NKN na czele z Władysławem Sikorskim, który działał na rzecz zwiększenia liczebności Legionów, zgodnie z interesem państw centralnych.

Józef Piłsudski przestał wierzyć w odzyskanie niepodległości dzięki państwom zaborczym, które mimo zajęcia Królestwa Polskiego nie składały żadnych konkretnych obietnic i nie wcielały uprzednich w życie. Józef Piłsudski obawiał się, że Legiony staną się narzędziem w ręku państw centralnych. Zaczął dbać o rozwój konspiracyjnej **Polskiej Organizacji Wojskowej (POW)**. Jej członkowie po zajęciu Królestwa nie wstąpili do legionów tylko nadal rozwijali swoją organizację. Polacy przestali wstępować do Legionów, które liczyły kilkanaście tysięcy ludzi. W lipcu 1916 r. Piłsudski podał się do dymisji wycofując się formalnie z legionów. 12.09.1916 – Dowództwo austriackie przyjęło dymisję Józefa Piłsudskiego, dowódcy I Brygady Legionów Polskich

4. Sytuacja po Akcie 5 listopada 1916 r.

Sytuacja polityczna uległa zmianie **na jesieni 1916 r.** gdy okazało się, że nie uda się szybko zakończyć działań wojennych. Wojna przekształciła się w wojnę pozycyjną, długotrwałą i bardzo krwawą. O wygranej mogły zdecydować tak nowe rodzaje broni jak i wielomilionowe armie. Polacy znowu byli potrzebni w wykrwawiających się armiach państw zaborczych.

5 listopada 1916 r. ogłoszono Akt, proklamację cesarzy Austro-Węgier i Niemiec, w którym ogłoszono powstanie Królestwa Polskiego z ziem zaboru rosyjskiego. Jednocześnie powstały **Polskie Siły Zbrojne**. Wezwano Polaków do wstępowania do polskiej armii, która miała walczyć u boku państw centralnych. Akt 5 listopada 1916 r. był punktem zwrotnym w I wojnie światowej dla sprawy polskiej. Po raz pierwszy solidarność państw zaborczych została złamana. Państwa centralne powołując Królestwo Polskie (na razie bez określonych granic) obudzili w Polakach nadzieje na możliwość odzyskania niepodległości. Jednocześnie sprawa polska przestała być tabu dla państw zachodnich. Konsekwencją Aktu 5 listopada 1916 r. było Powołanie w Królestwie **Tymczasowej Rady Stanu (TRS)** 26 listopada 1916 r. W jej skład wchodziło 25 radców – 10 reprezentujących okupację austriacką, a 15 – niemiecką. Jej powstanie ogłoszono 6.12.1916 r. **Komisją Wojskową TRS** kierował Józef Piłsudski. Chciał on by rządy państw centralnych złożyły odpowiednie gwarancje dotyczące powstania rządu i sejmu polskiego zanim zacznie rozwijać się armia polska. Tym bardziej, że Legiony Polskie zostały podporządkowane niemieckiemu generalnemu – gubernatorowi w Warszawie – **Hansowi von Beseler**, który został najwyższym dowódcą wojsk polskich tzw. „**Polnische Wehrmacht**” (**Polska Siła Zbrojna**). Z działalnością TRS nie zgadzały się pozostałe orientacje polityczne. Przeciwno niej występowały tak orientacja rewolucyjna jak i orientacja prorosyjska.

5. Sytuacja po rewolucji lutowej w Rosji

Następnym wydarzeniem, które miało decydujący wpływ na stosunek polskich ugrupowań politycznych do sprawy odzyskania niepodległości, miała rewolucja lutowa w Rosji. Car Mikołaj II abdykował, a Rząd Tymczasowy i Piotrogrodzka Rada Delegatów Robotniczych i Żołnierskich już w marcu 1917 r. zadeklarowały zgodę na powstanie niepodległego państwa polskiego. Szanse Polaków na odzyskanie niepodległości znacznie wzrosły. Już trzy państwa

zaborcze wyraziły zgodę na powstanie państwa polskiego po I wojnie światowej. Również państwa zachodnie zaczęły oficjalnie opowiadać się za powstaniem niepodległej Polski, po zakończeniu działań wojennych.

Na skutek deklaracji złożonych przez rosyjskie organy władzy w Rosji powołano **Polską Komisję Likwidacyjną do spraw Królestwa Polskiego (PKL)**. Na jej czele stanął **Aleksander Legnicki**. Oprócz tego rozpoczęły działalność polskie organizacje i stowarzyszenia o charakterze polityczny, opiekuńczym i naukowym.

PKL przystąpiła do organizowania armii polskiej. W Rosji przebywało 3,5 mln Polaków. Liczono, że mężczyźni przystąpią u boku Ententy do walki z państwami centralnymi. W kwietniu 1917 r. powołano **Dywizję Strzelców Polskich**. Akcją tworzenia armii polskiej zajął się **Naczelny Polski Komitet Woskowy**, na czele z Władysławem Raczkiewiczem. Latem 1917 roku przystąpiono do tworzenia **I Korpusu Polskiego**, na czele którego stanął gen. Józef Dobór – Muśnicki.. Liczył on 20 tys. żołnierzy. Następnie rozpoczęto **tworzenie II i III Korpusu**. Tworzenie polskich oddziałów wojskowych popierała PPS – Frakcja Rewolucyjna i Endecja. Przeciwni jej byli polscy komuniści z SDKPiL oraz PPS – Lewicy, którzy chcieli nadal doprowadzić do rewolucji społecznej.

6. Sytuacja w Królestwie w 1917 r.

Po przystąpieniu USA do wojny po stronie Ententy coraz częściej odrodzenie niepodległego państwa polskiego wiązano z Ententą. We Francji w czerwcu 1917 r. wydano dekret o utworzeniu armii polskiej, tzw. **Armii Błękitnej gen. Józefa Hallera**. W USA powstał pomysł powołania Rządu Tymczasowego. Wydawało się, że państwa centralne są coraz dalsze od osiągnięcia celu wygrania wojny z Ententą. W tych warunkach orientacja proniemiecka traciła poparcie. W lipcu 1917 r. Piłsudski zakazał legionistom złożenia przysięgi na wierność cesarzowi. Złożenia przysięgi odmówiła I i część III Brygady Legionów. Wywołało to tzw. **kryzys przysięgowy**. Piłsudski odmówił swego poparcia dla państw centralnych. Wystąpił z Tymczasowej Rady Stanu. Za swoje postępowanie 22 lipca 1917 r. został aresztowany przez władze okupacyjne i osadzony w twierdzy w Magdeburgu. Wskutek kryzysu przysięgowego Legiony Polskie u boku państw centralnych przestały istnieć.

Władze internowały polskich legionistów, którzy odmówili złożenia przysięgi. Oficerów osadzono w obozie w Beniaminowie, a żołnierzy w Szczypiornie koło Kalisza. Żołnierzy pochodzących z Galicji wcielono do armii austriackiej i wysłani na front włoski. Pozostałe Brygady legionów przekształcono w Polski Korpus Posiłkowy i skierowano na front austriacko – rosyjski gdzie walczyły do lutego 1918 r. Postępowanie niemieckich władz okupacyjnych skompromitowały je i wszystkie organizacje z nimi współpracujące. Tymczasowa Rada Stanu podała się do dymisji w sierpniu 1917 r. Na jej miejsce 12.09.1917 r. Niemcy utworzyli **Radę Regencyjną**, w skład której weszli: arcybiskup warszawski Aleksander Kakowski, ksiądz Zbigniew Lubomirski i ziemianin Józef Ostrowski. Rada Regencyjna przejmuje władzę cywilną z rąk niemieckiego gubernatora.

Powołano również nową **Radę Stanu** 4.02.1918 r. oraz rząd polski na czele którego stanął Jan Kucharzewski. W ten sposób władze niemieckie starały się uzyskać poparcie społeczeństwa polskiego. Instytucje te były całkowicie uzależnione od władz okupacyjnych. Dlatego też coraz większe poparcie w społeczeństwie uzyskiwał Józef Piłsudski i związana z nim **Polska Organizacja Wojskowa (POW)**. Gdy aresztowano Piłsudskiego i Kazimierza Sosnkowskiego dowództwo POW przejął płk Edward Rydz – Śmigły. Utworzono tajny **Konwent Komendy Głównej POW**, który oprócz działalności politycznej zajął się przygotowaniem kadry do przyszłego powstania zbrojnego.

7. Sytuacja po rewolucji październikowej 1917 r.

Jedynymi ugrupowaniami, które na jesieni 1917 r. sprzeciwiały się idei odzyskania niepodległości przez Polskę były SDKPiL oraz PPS – Lewica. Organizacje te konsekwentnie popierały ideę światowej rewolucji socjalnej, która zniesie „burżuazyjny system rządów”.

Dlatego wybuch bolszewickiej rewolucji październikowej w Rosji w 1917 r. zmienił całkowicie sytuację polityczną na ziemiach polskich. Polaków interesował przede wszystkim

stosunek nowych władz rosyjskich do sprawy odzyskania przez Polskę niepodległości. Działacze SDKPiL i PPS – Lewicy pragnęli by rewolucja rozszerzyła się również na ziemie polskie. Gdyby tak się stało odzyskanie niepodległości przez państwo polskie, w potocznym rozumieniu tego słowa, było by niemożliwe. Bolszewicy nie popierali idei państw narodowych. Chcieli by robotnicy wszystkich krajów, bez względu na narodowość i przynależność państwową wystąpili przeciwko swoim rządóm, przejęli władzę i połączyli się tworząc jedno robotniczo – chłopskie państwo.

15.11.1917 Rada Komisarzy Ludowych uchwaliła „**Deklaracji Praw Narodów Rosji**”, w którym określono prawo narodów Rosji do swobodnego samookreślenia, aż do oderwania się i utworzenia samodzielnego państwa. Skutkiem tej deklaracji było utworzenie **Podkomisariatu do Spraw Polskich**, na czele z Julianem Leszczyńskim Leńskim. Faktycznie jednak prawo do samookreślenia było tylko chwytem propagandowym. Bolszewicy, a także polscy socjaliści z SDKPiL oraz PPS-Lewicy chcieli by władzę przejęli robotnicy i utworzyli system radziecki (system rad) w skali międzynarodowej. W tej sytuacji sprawa tworzenia niepodległego państwa polskiego dla nich nie miała racji bytu. Przeciw systemowi proponowanemu przez SDKPiL występowały wszystkie ugrupowania polityczne, które dążyły do odzyskania niepodległości: PPS – Frakcja Rewolucyjna, Narodowa Demokracja, Polskie Stronnictwo Ludowe itp. Dążenie do usamodzielnienia stawało się coraz popularniejsze. Ziemie polskie były w całości zajęte przez wojska państw centralnych.. Po pokoju brzeskim z **3.03.1918 r.** ziemie polskie stanowiły integralną część państw centralnych. Państwa te **oddaly Chełmszczyznę Ukraińskiej Republice Ludowej** nie pytając Polaków o zdanie. Kwestia polska przestała być dla nich istotna – Niemcy i Austro – Węgry wygrały wojnę na Wschodzie. W związku z tym **Polski Korpus Posiłkowy gen. Hallera** wypowiedział posłuszeństwo Austrii, przeszedł front i połączył się z II Korpusem Polskim, walczącym u boku Rosji. Siły polskie zostały w maju 1918 r. rozbite pod Kaniowem przez wojska niemieckie, rozbrojone i internowane. Następnie Niemcy rozwiązali I Korpus Polski stacjonujący w Bobrujsku na Białorusi, a potem III Korpus Polski stacjonujący na Ukrainie. Postępowanie Niemców było powodem nasilenia się wystąpień antyniemieckich latem i jesienią 1918 r., których autorem była np. POW.

W sierpniu 1918 r. wojska państw centralnych poniosły pierwszą porażkę. We wrześniu naczelne dowództwo państw centralnych zaczęło rozważać konieczność podjęcia rokowań pokojowych. Powodem była demoralizacja żołnierzy, którzy nie chcieli dłużej walczyć i pragnęli wrócić do domu. Duży wpływ na sytuację w armii miała rewolucja październikowa i żołnierze niemieccy przetrzuci z frontu wschodniego na front zachodni. Politycy polscy zaczęli zdawać sobie sprawę, że nadszedł czas na przejęcie władzy z rąk okupantów. Od października 1918 r. na ziemiach polskich zaczęły tworzyć się polskie lokalne ośrodki władzy. Sprzyjała temu sytuacja wewnątrz państw centralnych - w październiku 1918 r. wybuchła rewolucja w Austro-Węgrzech, a na początku listopada w Niemczech. Wykorzystały to polskie siły polityczne. 7.10.1918 r. Rada Regencyjna wydała manifest do narodu polskiego, w którym sformułowała zasady niepodległości. Piłsudski został uwolniony i powrócił do kraju przejmując ster rządów. Ostatecznie w listopadzie 1918 r. Polska ogłosiła niepodległość (16.11.1918 r. deklarację odzyskania niepodległości przesłał Piłsudski rządóm państw Ententy). Pozostała jednak kwestia kształtu państwa polskiego i ustroju. Walka o granice i ostateczne ukształtowanie ustroju trwało od 1918 – 1921.